

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВСП «ЕКОНОМІКО-ПРАВНИЧИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор

Олена ГРИБАНОВА

«18» вересня 2024

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки фахових молодших бакалаврів
галузі знань: 23 – соціальна робота
спеціальності: 231 – соціальна робота
освітня програма: 231/2 – соціальна педагогіка

Укладач: Євген МАКЛЮК

Обговорено та ухвалено
на засіданні циклової комісії соціальної
роботи, педагогіки та адвокації
Протокол № 1 від «28» серпня 2024

Голова ЦК Олена МАЛОВІЧКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

Ухвалено методичною радою коледжу

Протокол № 1 від «18» вересня 2024
Заступник директора з НМР

 Альона ХОДАКОВСЬКА
(підпис)

2024 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>23 – соціальна робота</u> (шифр і назва)	Нормативна	
Загальна кількість годин – 90 год.	Спеціальність <u>231 – соціальна робота</u> (шифр і назва)	Рік підготовки: II	
		3-й	-й
		Лекції	
Тижневих аудиторних годин для денної форми навчання: – 1 год.	Освітньо-кваліфікаційний рівень: фаховий молодший бакалавр	год.	год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		74 год.	год.
Вид контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Права і свободи людини і громадянина в Україні» є формування системи знань про права та свободи людини і громадянина, забезпечення їх реалізації, охорони та захисту, гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими стандартами, а також формування навичок щодо розв'язування практичних задач.

У разі успішного завершення курсу здобувач освіти набуває **програмні компетентності** (з ОПП):

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного, демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 8. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 9. Здатність працювати самостійно і в команді, налагоджувати комунікаційні зв'язки та міжособистісні взаємодії під час вирішення поставлених завдань.

ЗК 10. Здатність діяти у відповідності до принципів академічної доброчесності

Програмні результати навчання, які досягаються за допомогою вивчення дисципліни (з ОПП):

РН 1. Здійснювати пошук, аналіз і оброблення інформації для розв'язання професійних завдань.

РН 2. Володіти державною та іноземною мовами у професійній діяльності.

РН 19. Володіти навичками якісного академічного письма та дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Міждисциплінарні зв'язки. Права і свободи людини та громадянина в Україні вивчається на основі знань, які студенти і слухачі отримали з попередніх курсів, має структурно-логічні зв'язки з такими навчальними дисциплінами як громадянська освіта, історія України, всесвітня історія, Основи філософських знань, Правові засади соціальної роботи.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Права і свободи людини і громадянина в Україні

Тема 1. Основи загальної теорії прав і свобод людини і громадянина. Загальноновизнані права людини як явище світової правової цивілізації

Поняття та сутність прав людини. Основні властивості прав людини. Якісні та кількісні показники прав людини: зміст та обсяг прав людини.

Класифікація прав людини і громадянина. Межі здійснення прав людини і громадянина.

Основні тенденції сучасного розвитку прав людини.

Еволюція та інституційне оформлення прав людини. Об'єктивні фактори виникнення прав людини. Динаміка прав людини.

Періодизація історії прав людини. Основні напрямки історичного розвитку прав людини. Періодизація законодавчого закріплення прав людини. Права людини першого покоління: поняття, види, значення, нормативне оформлення. Права людини другого покоління: поняття, види, значення, нормативне оформлення. Права людини третього покоління (права людини та права народів): поняття, види, значення, нормативне оформлення. Формування четвертого покоління прав людини.

Основні підходи до розв'язання проблеми прав людини (основні концепції).

Ліберальна (європейська) концепція прав людини: поняття, ознаки, характерні особливості.

Коллективістські концепції прав людини (марксистська, расистська, інші): поняття, ознаки, характерні особливості.

Тема 2. Джерела загальновизнаних прав людини

Поняття джерел загальновизнаних прав людини. Система міжнародних джерел загальновизнаних прав людини: міжнародні конвенції, як загальні, так і спеціальні, які встановлюють правила, що визнаються сторонами, між якими існує спір; міжнародний звичай, як доказ загальної практики, визнаної в якості правової норми; загальні принципи права, визнані цивілізованими націями.

Класифікація загальновизнаних прав людини за Загальною декларацією прав людини. Міжнародні пакти про права людини: Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Факультативні протоколи до нього.

Інші основні договори ООН з прав людини: Міжнародні договори ООН, які забезпечують захист конкретних прав людини (конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок (1979 рік); конвенція про права дитини (1989 рік); конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи принижуючих гідність видів поводження і покарання (1984 рік); міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 рік), міжнародна конвенція про захист прав всіх працівників мігрантів та членів їх сімей (1990 рік)); Міжнародні правила ООН, які стосуються затримання правопорушників та поводження з ними (Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими 1955р.

Поняття та система регіональних джерел загальновизнаних прав людини. Європейська система джерел загальновизнаних прав людини: Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950); Європейська конвенція по попередженню катувань і нелюдського чи принижуючого гідність

поводження чи покарання (1987); Європейська соціальна хартія (1961); Рамочна конвенція по захисту національних меншин (1995).

Поняття та система національних джерел загальноновизнаних прав людини. Конституція як основне національне джерело загальноновизнаних прав людини.

Тема 3. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.

Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина та його зміст. Принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина.

Громадянство України як елемент правового статусу. Поняття і принципи громадянства. Підстави набуття громадянства. Філіація і натуралізація. Припинення громадянства. Документи, що підтверджують громадянство.

Правовий статус іноземців і осіб без громадянства.

Правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Право притулку.

Закріплення прав свобод і обов'язків людини і громадянина в Конституції України. Конституційна класифікація прав і свобод людини і громадянина.

Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні. Межі прав та свобод людини і громадянина.

Тема 4. Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні

Право на життя. Право на свободу. Право на особисту недоторканість. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Право на безпечне довкілля. Право на приватну власність. Право на соціальний захист. Право на житло. Права громадян як споживачів. Право на повагу до гідності людини. Свобода думки і слова. Свобода світогляду та віросповідання.

Мовні права. Право на захист від втручання в особисте та сімейне життя. Право на недоторканість житла та іншого майна, що перебуває у власності. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції

Тема 5. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні

Поняття політичних прав і свобод. Право на громадянство. Права людей, які належать до іноземців або не мають громадянства. Права біженців.

Свобода пересування та право на вільний вибір місця проживання. Право на вільний вибір постійного чи тимчасового місця проживання на території України. Право вільно залишати територію України.

Право громадянина України в будь-який час повернутись в Україну. Право на участь в управлінні державними справами. Свобода асоціації. Свобода зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Право на звернення.

Права іноземців, апатридів та біженців.

Тема 6. Економічні, соціальні і культурні права і свободи людини і громадянина та їх закріплення у національному законодавстві

Поняття та види економічних прав і свобод.

Поняття та види соціальних прав і свобод.

Поняття та види культурних прав і свобод.

Право на підприємницьку діяльність. Поняття, зміст, гарантії здійснення.
 Право на працю. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на відпочинок.
 Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на участь у професійній спілках.
 Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на страйк. Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Право на освіту. Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Права осіб, які належать до національних меншин, у гуманітарній сфері.
 Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Свобода творчості. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Право на участь у культурному житті та право користуватися культурною спадщиною України. Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Тема 7. Конституційні обов'язки людини і громадянина

Поняття і класифікація обов'язків людини і громадянина. Активні обов'язки і пасивні обов'язки-заборони.

Конституційні обов'язки людини і громадянина.

Обов'язок неухильно додержуватися Конституції України та законів України. Обов'язок виконувати судові рішення. Обов'язок не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Обов'язки щодо дітей і батьків.

Обов'язок не заподіювати шкоду природі і культурній спадщині, відшкодовувати збитки, завдані природі і культурній спадщині. Обов'язок додержувати вимог чинного законодавства щодо діяльності у сфері культури.

Обов'язок сплачувати податки і збори.

Обов'язок не виконувати явно злочинні розпорядження та накази

Обов'язки громадянина. Обов'язок захищати Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність. Обов'язок шанувати державні символи України.

Спеціальні обов'язки іноземців та осіб без громадянства за Конституцією України.

Гарантії виконання конституційних обов'язків людини і громадянина

Тема 8. Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи людини в умовах воєнного стану.

Поняття механізму правового захисту прав людини та його структурні елементи.

Поняття, система і види гарантій реалізації та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Право знати свої права і обов'язки: поняття, зміст, гарантії здійснення.
 Право на правову допомогу і свободу вибору захисника своїх прав: поняття, зміст, гарантії здійснення. Право захищати свої права і свободи від порушень та

протиправних посягань і засоби його реалізації. Право на відшкодування шкоди, заподіяною державою: поняття, зміст, гарантії здійснення.

Право на судовий захист прав і свобод людини: поняття, зміст, гарантії здійснення.

Право на звернення до міжнародних установ і організацій: поняття, зміст, гарантії здійснення.

Суд як гарант прав особи. Право на судовий захист: поняття, зміст, форми реалізації. Право на судовий захист як правовідношення: поняття, сторони. Підстави реалізації права на звернення в суд.

Забезпечення і захист прав і свобод людини в умовах воєнного і надзвичайного стану. Підстави і межі обмеження прав людини в умовах воєнного і надзвичайного стану. Особливості правового статусу внутрішньої переміщених осіб і осіб, що перебувають на тимчасово окупованих територіях.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	усього	у тому числі			
		л	с/п	лаб.	сам.роб. інд.завд.
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Права і свободи людини і громадянина в Україні					
Тема 1. Основи загальної теорії прав і свобод людини і громадянина. Загальновизнані права людини як явище світової правової цивілізації	9		2		7
Тема 2. Джерела загальновизнаних прав людини	9		2		7
Тема 3. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.	9		2		7
Тема 4. Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні	5		2		7
Тема 5. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні	9		2		7
Тема 6. Економічні, соціальні і культурні права і свободи людини і громадянина та їх закріплення у національному законодавстві	5		2		7
Тема 7. Конституційні обов'язки людини і громадянина	8		2		6
Тема 8. Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи людини в умовах воєнного	8		2		6

стану.				
Інд.ДЗ	20			20
Усього годин	90		16	74

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	не передбачено навчальним планом	

6. Теми семінарських занять (практичних/лабораторних)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основи загальної теорії прав і свобод людини і громадянина. Загальновизнані права людини як явище світової правової цивілізації	2
2	Джерела загальновизнаних прав людини	2
3	Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.	2
4	Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні	2
5	Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні	2
6	Економічні, соціальні і культурні права і свободи людини і громадянина та їх закріплення у національному законодавстві	2
7	Конституційні обов'язки людини і громадянина.	2
8	Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи людини в умовах воєнного стану.	2
Разом		16

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основи загальної теорії прав і свобод людини і громадянина. Загальновизнані права людини як явище світової правової цивілізації	7
2	Джерела загальновизнаних прав людини	7
3	Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.	7
4	Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні	7
5	Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні	7
6	Економічні, соціальні і культурні права і свободи людини і громадянина та їх закріплення у національному законодавстві	7

7	Конституційні обов'язки людини і громадянина	6
8	Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи людини в умовах воєнного стану.	6
	Інд.ДЗ	20
	Разом	74

Індивідуальне завдання

1. Проаналізувати поняття і зміст права на звернення (петиції) як базове політичне право громадянина України.
2. Визначити суспільну проблему в межах міста Запоріжжя, яку можна вирішити через подання електронної петиції на сайті Запорізької міської ради.
3. На сайті Запорізької міської ради <https://zp.gov.ua/uk> – розділ Е-сервіси – підрозділ Електронні петиції м.Запоріжжя <https://ep.zp.gov.ua/uk> проаналізувати зміст і структуру вже поданих петицій.
4. Зареєструватися на сайті для подання петиції.
5. Подати петицію з будь якого актуального питання життєдіяльності міста.

Приклад:

Зібрано підписів
161

Кількість днів
Залишилось 53 днів

ЗАГОЛОВОК ПЕТИЦІЇ

Врятуй життя безпритульним тваринам
 ПІБ ініціатора: Литвин Вікторія Олександрівна
 Статус: Підтверджена
 Петиція №8036
 Дата початку збору підписів: 17.10.2022 19:16

СУТЬ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕТИЦІЇ

У зв'язку з війною з'являється все більше бездомних тварин. Багато хто з них гине не в змозі добути собі їжу. Особливо ця проблема загострюється в холодну пору року. Необхідно встановити автомати, які обмінюють пластик на корм для котів та собак. Людина кладе пляшок у спеціальний отвір боксу і корм автоматично висипається в миску. Ця дія одночасно допомагає екології та забезпечує безпритульних тварин базовими життєвими потребами. Такий спосіб годування тварин вже реалізований в Туреччині, чий досвід показав, що витрати на їжу для тварин повністю покриваються доходами, отриманими від реалізації перероблених пляшок. Такі автомати вже користуються широкою популярністю і в Україні – Києві, Черкаській, Хмельницькій областях. Безпритульні тварини завжди були і є актуальною темою у Запоріжжі. Правильним рішенням буде не боротися з ними, а робити їхнє життя більш комфортним, адже задоволені тварини не загрожують людям. Стерилізація і вакцинація - допомагають, проте якщо тварини після цього не поміщені в притулки, то випускаються в їхнє звичне місце існування - вулицю. Головна потреба для них – їжа. Сипі тварини, метою яких не є пошук їжі, не несуть небезпеки.

8. Види контролю і система накопичення балів

Поточний контроль знань		Самостійна робота інд. завд.	Залік	Сума
Модульна атестація № 1 (теми 1-4)	Модульна атестація №2 (Теми 5-8)			

30	30	20	20	100
----	----	----	----	-----

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FХ	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

9. Рекомендована література

Нормативні джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р.
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р.
6. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р.
7. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 р.
8. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р.
9. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 р.
10. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 р.
11. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011.
12. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р.
13. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04. 2014 р.
14. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р.
15. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р.
16. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 р.

20. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.0.2015 р.

Основна:

1. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: Навч. посіб. - К.: Юрінком Інтер, 2019. - 336 с.
2. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / За редакцією академіка НАН України Ю.С. Шемшученка. - К.: Видавництво «Юридична думка», 2018. - 252 с.
3. Конституція України. Науково-практичний коментар [текст] Станом на 15 травня 2018 р. / за заг. ред. Чижмарь К. І. та Лавриновича О. В. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2018. - 290 с.
4. Летнянчин Л.І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики /Л.І Летнянчин. - Х., 2002. - 211 с.
5. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина : навч. посібн.К.: Центр учбової літератури, 2020. - 206 с.
6. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні: Монографія / Кол. авторів; За ред. Н.М. Оніщенко, В. Зайчука. - К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2017. - 424 с.
7. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2022. - 464 с.
8. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В.Л. Федоренко. - К. : Видавництво Ліра-К, 2016. - 616 с.
9. Шукліна Н.Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): Монографія. - К.: Центр навчал. Л-ри, 2005.

Допоміжна:

1. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О. Аврамова, О. Жидкова // Право України. - 2010. - № 2. - С. 101-107.
2. Аль-Сулайбі Муса. Юридична природа міжнародних стандартів прав людини // Право України. - 2000. - №9. - С.116-119.
3. Антонович М. Права національних меншин в Україні: національне законодавство та міжнародно-правові стандарти // Право України. - 2004. - №6. - С. 9-13.
4. Білоскурська О. Питання типології конституційних обов'язків людини і громадянина /О.Білоскурська // Юридична Україна. - 2010. - № 9. - С. 21-24.
5. Гладкіх В. Соціальні права громадян в аспекті формування України як соціальної держави// Право України. - 2005. - №10. - С. 57-60.
6. Дутка Г. Права жінок у сучасних умовах розвитку державності / Г. Дутка, О. Кузнецова // Держава і право. - 2011. - Вип. № 51. - С. 43-47.
7. Заворотченко Т. Обов'язки держави та державних органів і обов'язки громадян як гарантії конституційних прав і свобод людини / Т. Заворотченко // Юридична Україна. - 2006. - № 7. - С. 4-7.

8. Калініченко О. Теоретико-правові ідеї захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина / О.Калініченко // Право України. - 2005. - № 5. - С. 21-24.
9. Ладиченко В. Взаємозв'язок права і свободи / В. Ладиченко // Юридична Україна. - 2011. - № 10. - С. 4-9.
10. Марущак А.І. Свобода слова та інформація з обмеженим доступом: співвідношення понять // Бюлетень Міністерства юстиції. - 2005. - №6(44). - С.44-48.
11. Марцеляк О. Омбудсман з прав дитини: проблема формування і розвитку у світі і в Україні // Право України. - 2003. - №10. - С. 44-48.
12. Права людини і модернізація Конституції України (тема номера) // Право України. 2015. №10.
13. Пушкіна О. В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення / О. В. Пушкіна. - К.: Логос, 2006. - 416 с.
14. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація / П. Рабінович // Право України. - 2010. - № 2. - С. 18-23.
15. Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини (загальнотеоретична характеристика) // Право України. - 2015. -№ 10. - С. 58-67.
16. Соколенко Ю. Гарантії культурних прав і свобод громадян // Право України. - 2004. - №2. - С. 34-37.
17. Стащенко О. До питання про вдосконалення механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні / О.Стащенко // Підприємництво, господарство і право. - 2010. - № 6. -С. 115-118.
18. Сульженко Ю. Захист економічних прав та свобод людини й громадянина в Україні як один з основних чинників становлення і розвитку правової держави / Ю. Сульженко // Віче. - 2011. - № 18. - С. 29-32.
19. Тиріна М. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації / М. Тиріна // Держава і право. - 2011. - Вип. 52. - С. 684-689.
20. Шаповал Т. Основні права і свободи в механізмі конституційного регулювання / Т. Шаповал // Юридична Україна. - 2010. - № 10. - С. 53-57.
21. Шкарбан В. Конституційно-правовий механізм захисту прав людини від дискримінації в Україні / В. Шкарбан // Держава і право. -2011. - Вип. 52. - С. 192-198.
22. Шукліна Н. Зміст конституційного принципу визнання людини найвищою соціальною цінністю / Н. Шукліна // Право України. - 2010. - № 11. - С. 76-83.

Інформаційні ресурси

- а) Посилання на курс в системі електронного забезпечення навчання Moodle: <https://epkmoodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=640>
- б) Ресурси для навчання:

1. Національна парламентська бібліотека України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nplu.org/>
2. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nau.ua>
4. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Президента України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://president.gov.ua>
6. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kmu.gov.ua>
7. Офіційний сайт Конституційного Суду України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ccu.gov.ua>

